

Yayıncının Açıklaması

Ayaşlı ile Kiracıları, Esendal'ın hayattayken kitap halinde yayımlanmış tek romanıdır. *Ayaşlı ve Kiracıları* adıyla önce Hakkı Tarık Us'un *Vakit* gazetesinde tefrika edilmiş (12 Mart-21 Mayıs 1934), daha sonra kitap halinde yayımlanmıştır (Vakit Matbaası, 1934, 456 sayfa). Romanın tefrika ve kitaplaşma sürecinde Kâbil büyükelçisi olan Esendal, daha sonra oğullarına mektuplarında ve dostlarıyla söyleşilerinde romanın tam olmadığını, "acıklı yanlışlıklar" yapıldığını, üstelik kötü bir kapakla çıktığını söylemiştir: "Bu suratu ile bizim kitap tam piyasa işidir. İlânlarda, bu hikâyenin Ankara yaşayışını yazdığı söylendi. Hikâyenin içinde hiç Ankara sözü yoktur ve bence böyle olması da iyidir..." Yazarın belirttiği eksik bölümler (kayıp müsveddeler) ya da Cevdet Kudret'in öne sürdüğü siyasi çekincelerle ilk basımında kesilmiş ibareler hiçbir zaman ortaya çıkmamıştır. "M. Ş." imzasıyla basılan romanın edebiyatımızdaki yeri de ancak 1942'de CHP Roman Mükâfatı yarışmasında beşincilik derecesi aldıktan sonra anlaşılmıştır.

Esendal'ın ölümünden sonra, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nde yazara özel sayı hazırlayan Salim Şengil, yazarın vârisleriyle tüm eserlerinin yayını için anlaştı. Böylece roman Tahir Alangu'nun editörlüğünde doğru adla ve daha düzgün bir yazımla (*Ayaşlı ile Kiracıları*, Dost Yayınları, 1957) okuruna ulaştı. 1983'ten sonra ise Bilgi Yayınevi'nde Muzaffer Uyguner'in editörlüğünde, Türk Dil Kurumu dil ve yazım biçimlerine uyularak defalarca basıldı.

1930'ların başında "Bir Evin Dokuz Odası" adlı bir "küçük hikâye" olarak yazılmaya başlanıp "büyük bir hikâye"ye dönüşen roman, Turgut Yasalar'ın uyarlamasıyla Tunca Yönder'in yönetmenliğinde televizyon filmi oldu; "Yerli Drama" adı altında TRT 1'de altı bölüm halinde gösterildi (8 Ocak-12 Şubat 1989).

Geçen yüzyılda yeni bir toplum düzeni kurulurken yaşananları sergileyen bu değerli roman yayına hazırlanırken önceki baskılarıyla karşılaştırılmış, sözcük değişiklikleri saptanmış ve belirgin

hataları düzeltilmiştir. Yazarın yeni Türkçenin gelişimini yakından izlemesi ve kendini sürekli değiştirmesi dikkate alınarak olabildiğince günümüz okurunun alışkın olduğu yeni yazım ve noktalama biçimleri uygulanmıştır.

Ayaşlı ile Kiracıları, duru Türkçesiyle övgüler almış bir roman.

Yapı Kredi Yayınları

Ayaşlı ile Kiracıları

1

Yeni yapılmış büyük bir apartmanın dokuz odalı bir bölümünde oturuyoruz. Bu bölümü, Ayaşlı İbrahim Efendi adında biri tutmuş, isteyenlere oda oda kiraya veriyor. Odalar, loşça bir koridorun iki yanına sıralanmış, dizilmiş. Koridorun en sonunda banyo odasıyla mutfak var. Benim odam, koridora girince sağdan birinci kapı.

Ev sahiplerinin bitmek tükenmek bilmeyen karı koca kavgalarını, kontrat bitsin diye, altı ay çekip oturduğum eski odamın günü yaklaştıkça sevinerek kendime yeni, temiz bir oda ararken dışarıya giden bir arkadaşım bana bu yeni odayı bırakınca çocuk gibi sevindim. Hemen o gün, eşyamı toplayıp buraya taşındım.

Soluk benizli, arık bir hizmetçi kızın yardımıyla yatağımı kurdum. Eşyamı, kitapları yerleştirmeyi ertesi güne bıraktım. O gece yemekten döner dönmez yatağıma girdim. Yerimi yadırgamam; deliksiz bir uyku çıkarmışım. Pencereilerin perde gibi kapanan panjurları odaya loşluk verdiğinden uykum biraz da uzunca olmuş.

Yatakta uyanıp kendimi yeni odada bulunca sevindim. Yukarı kattan ayak sesleri duyuluyor. Bizim bölükte hiç ses yok. Bir misafirlikte, bir yabancı yerdeymişim gibi içimde bir çekingenlik duyuyorum. Daha ne ev sahibi Ayaşlı'yı, ne komşuları tanıyorum. Ne zaman yatar kalkarlar, burada töre nedir? Yavaşça kapıyı açtım, koridora çıktım. Hiç ses yok. Dün bana yardım eden soluk hizmetçi bir sabah kahvesi olsun pişirmez mi? Odama dönerken hizmetçinin kafası mutfak kapısından göründü. Durdum.

— Bir şey mi istediniz?

— İstiyordum ya; sen bana bir kahve pişiremez misin?

— Kahveniz varsa pişireyim.

— Kahvem... Olmalı. Olmazsa birini yollayıp aldırılmaz mıyız?

— Bakayım, kapıcı gelmişse!

Odama geldi, para verdim, gitti.

Ben, kapıcı gidecek, gelecek diye beklerken kız kahveyi pişirmiş, getirdi.

— Nereden buldun, diye sordum.

— Faika Hanımlardan aldım, kapıcı geç gelir, dedi.

— Sen bana biraz yardım etsen de odayı toptasak.

— Kahvenizi için de ben gelirim.

Biraz sonra ben kitapları toplamaya, çamaşırlarımı dolaplara koymaya başladım, o da yatağı düzeltmek istedi. Yorganı pencere önüne getirdi, döndü bana dedi ki:

— Çamaşırsınız varsa ben yıkarım.

— Ha, kaç paraya yıkarsın? dedim.

— Bir kere yıkayayım, beğenirseniz... Başkalarına ne veriyorsanız ben de o kadara yıkarım.

— Olur, dedim.

Akıllı bir kıza benziyor. Yalnız bana, hasta, bitkin görünüyor. Bu kız bu arıklığıyla çamaşır yıkar mı? Yıkayabilir mi? Yorganı kaldırmaya gücü yetmiyor. Güçlülükle ayakta duruyor gibi görünüyor. Acımaya başladım! Buna hizmet ettirmek yazık... Ayakları topal bir ata araba çektiirmek gibi. “Hadi kızım, sen hizmet etme, bırak ben yaparım” desen gücüne gidecek! Buna “Sen hizmet edemezsin, hastasın” demek, “Git de bir köşede acından öl, insanlar arasında gezip de onları da üzüntüye uğratma!” demektir.

“Sen hasta mısın? Niçin böyle soluyorsun?” diye soracaktım, belki hatırı kalır diye düşündüm, vazgeçtim.

— Senin adın ne?

— Halide.

Aradan biraz geçti, o bana sordu:

— Siz Maliye’de misiniz?

— Yok, bankada çalışıyorum.

— A, hangi bankada? Bu büyük bankada mı? Bizim Cemile de şimdi orada çalışıyor. Eskiden bu üstümüzdeki katta, altıncı dairede çalışırdı. İkimiz bir odada otururduk. Çok iyi kızdır. Siz Cemile’yi tanı mıyorsunuz?

— Tanımıyorum.

— Fevzi Bey’le beraber oturuyorlar. Sizin bankada Fevzi Bey var, işte onunla.

Bizim bankada belki Fevzi Bey var ama ben tanı mıyorum.

— Nasıl adam, genç mi, ihtiyar mı? diye sordum.

— A, yaşlı adam, yetişmiş kızları var. Ama olsun, iyi bakıyor ya. Bin gencine değişmem. Gençlere ver ki, yesinler.

Biraz durduktan sonra:

— Cemile talihli kızdır, üstü başı, oda kirası hep ondan. Bankadan aldığı yanına kalıyor.

Yan gözle Halide'ye baktım. Eğer böyle ölü benizli olmasa hiç de fena kız değil! Esmerce ama kaşı gözü yerinde; sevimsiz de değil. Cemile acaba bundan güzel mi?

— Siz, Maliye Tahsil Şubesi'nde Rasim Bey'i biliyor musunuz?

— Rasim Bey!.. Bilmiyorum. Hangi tahsil şubesinde?

— İşte o yeni doldurdıkları yerde.

Yeni doldurdıkları yeri de bilmiyorum. Neyse.

— Bilmiyorum, dedim, niçin sordun?

— Hiç, çok iyi insanlardır da!.. Ben geçen kış hastalanmıştım, çalışmadım. Onlar bana baktılar. Kendisi olsun, ablası olsun. Onlar olmasaydı bana kim bakardı?

“Gene hasta düşeceğini biliyor” diye düşündüm.

— Senin kimsen yok mu? diye sordum.

— Yok, dedi, hepsi öldüler.

— Buradan kaç para alıyorsun?

— On lira veriyorlar, dedi, yemeği de onlarla yiyorum.

— Kimlerle?

— İşte, Faika Hanımlarla...

— Faika Hanım kim oluyor?

— Baba'nın kızlığı yok mu? dedi.

— Ben bilmiyorum. “Baba” dediğin kimdir, onu da tanımıyorum.

— Baba, işte burayı tutan değil mi?

— Burayı tutan Ayaşlı İbrahim Efendi.

— İşte İbrahim Efendi... Onlar “Baba” diyorlar, ben de alıştım.

— Üvey kızı babasının yanında mı oturuyor?

— Kızı dipteki odada, Baba sizin bu yanınızdaki odada. Dün taşınırken burada değil miydi?

— Buradaydı ama ben hangi odada oturduğunu nereden bilirim? Baba'nın kızı tek başına mı oturuyor?

— Kocası var ya! Şoför Fuat. Şimdi İstanbul'dan anasını da getirmiş, hep bir odada oturuyorlar.

— Sen de onların yanında mı kalıyorsun?

— Benim bir odam var. Geceleri giderim.

— Baba'nın yanında bir genç delikanlı var, o kim?

— Baba'nın oğlu; köydeki karısından.

Ayaşlı, Faika'nın anasını burada almış. Yalnız nedense bu yeni karısı Baba'yla bir yerde oturmuyormuş. Kadının ayrı evi varmış. Ara sıra kızını görmeye gelirmiş. O zaman Baba'yla da oturup konuşuyorlarmış. Faika da anasını görmeye gidermiş. Halide'nin dediğine bakılırsa, anası Faika'dan daha güzelmış.

Bunları konuşurken odayı düzeltiyorduk. Hizmetin çoğunu ben gördüm, o yalnız toz aldı.

Bir aralık sordum:

— Nerelisin, dedim.

— Ben mi?.. Ben Ezirgânlıyım.

— Hı, konuşman hiç Ezirgânlı'ya benzemiyor.

— İstanbul'da çok kaldım.

Halide'nin anlattığına göre ufak yaşında Ezirgân'da kocaya varmış. Sonra muhacirlikte kocası ölmüş. İstanbul'da bir topçu kaymakamı bunu yanına almış. İki sene onun yanında kaldıktan sonra hastalanmış, hastaneye yatırmışlar. Bir daha topçu kaymakamının evine dönmemiş.

Bir ebe hanım, "Seni bir kocaya veririm" diye bunu evine götürmüş. Bir zamanlar da onun yanında kalmış, evlendirecekler diye beklemiş. Sonra bakmış ki, evlendirecekleri yok, yalnız çalıştırıyorlar; bir arkadaşıyla sözü bir edip kaçmış, buraya kadar gelmişler. O zamandan beri burada hizmetçilik edip geçiniyormuş. Yüzüne baktım. Bu kız kaç yaşında olmalı ki, bunu muhacirlikte kocaya da vermiş olsunlar? Yalan söylüyor ama varsın söylesin!

— Nerelerde çalıştın?

— Evlerde çalıştım. Muhittin Bey'i tanıyor musunuz?

— Hangi Muhittin Bey?

— Su şirketinde.

— Tanımam.

— İşte onlarda durdum, Gayret Otel'i'nde çalıştım. En iyisi gene oteller. Evlerde çalışmak güçtür.

— Niçin?

— Güçtür. Ne erkeğinden rahat vardır, ne kadınından...

— Burada çalışıyorsun, burası ev değil mi?

— Değil ya. Burası ev mi? Ev olsun, hanım olsun da bak! Hanım olsa seninle gelip konuşabilir miyim?

— Hımmm, kıskanıyorlar desene!
— Aman kıskanmayanı da... Hizmetçi adam mı seninle konuşsun?
— Demek konuşturmazlar?
— Konuşturmazlar ya! Ben neler gördüm. Eve evlatlık kızlar alırlar; görsen onlara neler yaparlar. Ben İrfan Bey'in evinden o evlatlık kızlar yüzünden çıktım. Senin kışın soğuk suyla taşlık sil-diğin var mı?
Halide'yi dışardan çağırmasalar daha söyleyecekti.

2

Ertesi günü erken, gene bilmem niçin, Halide'yi ararken, mutfakta, kısaca boylu, kısıkça sesli, başı yazma yemenili, sırtı örme hırkalı, ihtiyarca bir hanımla karşılaştık, konuştuk. Bu hanım, şoför Fuat'ın anası, Faika Hanım'ın kaynanasıymış. İstanbul'dan, yalnız birkaç gün için oğlunu, gelinini görmeye gelmiş, yirmi gün olmuş, daha gidemiyormuş. Oğlu, gelini yalvarıyor, salıvermek istemiyorlarmış. Bu hanımın İstanbul'da biri ergen, öteki taze dul iki kızı varmış. Küçüğü hocalık, büyüğü daktiloluk ediyormuş.

Bana bunları anlattıktan sonra, bu hanımın biraz da gelinini çekistireceğini sanıyordum, yanılmışım! Gelini için hiçbir şey söylemedi. Onun yerine oğlunu çekistirdi: Bu hanım zengin bir yağ-lıkçının kızı, bir polis komiserinin karısıymış. "O zamanın polis komiserinin de adı, şanı vardı" diyor. Anlaşıyor ki, parası da var-mış. Bu hanıma babasından epeyce kırıntı kalmış. Bu kalan mallar arasında bir bostanın dörtte biri, Ayvansaray'da bir çekek yerinin yarısı da varmış.

Kadın kızlarını okutmuş, yazdırmış, adam etmiş. Oğlunu da okutmak istemiş ama Fuat okumamış. "Şoför olacağım" diye tut-turmuş. Elde ne varsa satmış savmışlar, kadının gümüş zarfları, gümüş kemeri, bir çift zümrüt küpesi de gitmiş. Bunlarla Fuat'a az kullanılmış bir otomobil almışlar: "Bari bir işe yarasa!" İki hafta geçmeden otomobil bozulmuş. Hadi tamire. En sonunda da Büyük-dere yolunda bir hendeğe düşmüş, hurda yerine satmışlar. O zaman Fuat'ın elinde şoför kâğıdı bile yokmuş. Bu hanım gitmiş, eşe dosta

yalvarmış, çalışmış, kırk lira da para yedirmiş, şoför kâğıdı almışlar. Sonra Fuat, “İş buldum, Balıkesir’e gidip şoför olacağım!” demiş, çıkmış, gitmiş. O zaman bu hanım çok söylemiş: “Ben sana şoför kâğıdını gitsin, yabanın memleketlerinde sürünsün diye mi aldım?” demiş amma Fuat dinlememiş:

— Balıkesir yaban memleketi mi ya? Orası bizim değil mi?

— Gene onlar da Müslüman ama İstanbul hiçbir yere benzer, dedi.

Kadın yalnız kendi oğlunun değil, hükümetin de İstanbul’u bırakıp buralara gelmesine akıl erdiremiyor:

— O canım İstanbul’u bırakıp bu dağ başlarına gelecek ne vardı, diyor, şimdiki zaman adamlarında da akıl kaldı mı? Ben şu kadın aklımla kendimi onlara değişmem. Bir kadınların kıyafetlerine baksınlar.

— Ne var ya, kadınların kıyafetleri fena mı? dedim.

— İyi mi? dedi, ben hiçbirini beğenmiyorum. Zurafâ kadınlar gibi hepsi saçlarını kesmişler. Bizim zamanımızda zurafâ kadınlar saçlarını keserlerdi. Saç kadının ziynetidir. Ben ona şaşmıyorum: Birtakım benim gibi kocakarılar da saçlarını kesiyorlar da...

— Yok canım, siz kocakarı mısınız?

— Kocakarı ya, baksanıza mihnet bizi neye döndürdü? Benim akranımlar hanımları görseniz şaşarsınız. Vallahi daha taze kız gibi duruyorlar. Rahmetli sağ olsaydı ben de böyle olmazdım ya...

— Gene de neniz var! Biz taze hanımları da görüyoruz!

— O tazeleri sorma. Hepsi düzgün, boya güzeli. Ben genç oldum, ihtiyar oldum, bu yaşa kadar rastık nedir, düzgün nedir bilmem. Bir cahillik edip süs yapacak olsak eve gelince hemen yüzümüzü gözümüzü yıkardık ki, babamız görüp de bize darılmasın diye. Bir kere sevaptır diye sürme çekmiştim, babam rahmetli görmüş, nur içinde yatsın, hiç böyle şeyleri sevmezdi, hemen anneme söylemiş: “Bir daha o kılıkta karşıma çıkmasın” demiş. Bir daha kimin had-dine düşmüş, şimdikilerde o korku, o saygı da yok.

Amma yalnız başkalarınınkiler mi? Değil. Benimkiler de... Bacak kadar çocuklara söz geçmiyor. Benim kızlara o kadar söyledim: “Şu saçlarınızı ben ölünceye kadar olsun kesmeyin” dedim. Dinletemedim. O canım saçları görseydiniz! Oturdum, hep ağladım. Amma güzel oluyorlar mı? Hepsi maskaraya dönüyorlar. Ben hiçbirini beğenmiyorum!